

De uitzending van de twaalf

Context, eenheid en structuur van Lucas 9:1-10a

Inleiding

De lezer van het Lucasevangelie ziet dat Jezus voortdurend op reis is van stad tot stad en van dorp tot dorp, overeenkomstig zijn zending om het evangelie van het koningschap van God te verkondigen (4,43). Hij doet dat in gezelschap van zijn leerlingen en een aantal vrouwen. Aan het eind van het Galilea-deel (5,1-9,50) doet zich daarin een wijziging voor. Dan zendt Jezus namelijk zijn twaalf leerlingen uit om het koningschap van God te verkondigen en genezingen te verrichten (9,1-10a). Dat het een tijdelijke zaak is, blijkt uit het feit dat Jezus na de terugkeer van de twaalf met de menigten spreekt over het koningschap van God en hen die genezing nodig hebben, gezond maakt (9,11). Dat brengt mij bij twee vragen: Allereerst de vraag naar de reden van de onderbreking van Jezus' verkondiging. En direct daarop volgend de vraag naar de reden van de uitzending van de leerlingen. In het onderzoek krijgen deze vragen weinig tot geen aandacht. Om tot een antwoord te komen zullen we aandacht moeten schenken aan de plaats van de perikoop in de context. Veel exegeten gaan ervan uit dat Lucas 9,1v. het begin vormt van een nieuwe eenheid. Er zijn gegronde redenen om deze opvatting van een vraagteken te voorzien. Een tweede punt dat bespreking verdient, is de vraag waar het verhaal van de uitzending eindigt. Veel onderzoekers houden 9,6 voor het slot. Daarmee wordt echter geen recht gedaan aan 9,10a, waar sprake is van de terugkeer en de rapportage van de apostelen. Wanneer 9,1-6 en 10a bij elkaar horen, rijst de vraag naar de positie van de Herodesscène tussen 9,1-6 en 9,10a. Dat alles brengt mij ten slotte bij de vraag naar de structuur en de verhouding tussen de verschillende onderdelen. Ik begin met een werkvertaling.

Vertaling

- 1 a Na de twaalf bijeengeroepen te hebben,
b gaf hij *hun* macht en gezag over al de demonen en om ziekten te genezen.
- 2 a En hij zond hen weg
b om het koningschap van God te verkondigen en de zwakken te helen.
- 3 a En hij zei tot hen:
b 'Draag niets bij je onderweg,
c heb noch een staf, noch een reiszak,
d noch brood, noch geld,
e noch twee hemden in je bezit.
- 4 a En welk huis jullie ook maar binnengaan,
b blijft daar
c en gaat vandaar uit.
- 5 a En alwie jullie niet ontvangt,
b schudt bij het uitgaan uit die stad het stof van jullie voeten tot getuigenis tegen hen.'
- 6 a Na (sc. *het huis*) te zijn uitgegaan trokken ze langs de dorpen,
b overal het goede nieuws brengend en genezend.
- 7 a Herodes, de tetrarch, hoorde van alle gebeurtenissen.
b En hij verkeerde in verwarring,
c omdat door sommigen gezegd werd dat Johánnes uit doden opgewekt was,
- 8 a door sommigen dat Elía was verschenen,
b maar anderen dat een proféét, iemand van de ouden, was opgestaan.
- 9 a Herodes zei:
b 'Johánnes heb ik onthoofd.
c Wie is echter deze, over wie ik dergelijke zaken hoor?'
d En hij zocht hem te zien.
- 10a En teruggekeerd vertelden de apostelen hem alwat zij gedaan hadden.

De plaats van Lucas 9:1-10a in de context

Een grote groep exegeten gaat ervan uit dat 9:1 het begin van een nieuw deel vormt, dat in 9:50 eindigt.¹ De samenhang wordt wisselend aangeduid met: 'Jesu und seine Jünger. Höhe und Wendepunkt der galiläischen Tätigkeit' (F. Hauck), 'Macht en onmacht bij de twaalf' (S.F.H.J. Berkelbach van der Sprenkel), 'Die Mysterien des Gottesreiches werden offenbart im Jüngerkreis' (H. Schürmann)'Jesu Offenbarung vor dem Jüngerkreis' (G. Schneider), 'Christology and Discipleship' (J.B. Green), 'Schulung der Apostel und Offenbarung Jesu' (W. Radl), 'Jungerschaft' (H. Klein), 'Wie is Jezus en wie is zijn volgeling' (J. de Heer). Het verhaal van de uitzending van de twaalf leerlingen staat binnen deze visie aan het hoofd van dit nieuwe deel.

Moet de lezer verandering van plaats veronderstellen ten opzichte van 8:51-56? Deze vraag krijgt van de exegeten over het algemeen weinig tot geen aandacht. Uit het verbum *exerchomai* ('uitgaan') in 9:6 kan de lezer opmaken dat de twaalf ergens binnen zijn. Een expliciete bepaling van dat 'binnen' krijgen we in deze passage niet van Lucas. Dat kan twee dingen betekenen:

1. De twaalf zijn ergens binnen, op een andere plek dan de genoemde plaats van 8:51-56; dit binnen wordt door Lucas niet nader bepaald. De eerste opvatting veronderstelt dat Jezus na 8:56 het huis van Jairus verlaten heeft en daarna weer ergens naar binnen is gegaan. Deze lezing is weinig waarschijnlijk. Verandering van plaats (door Jezus) wordt namelijk door Lucas over het algemeen nauwkeurig aangegeven met gebruik van een verbum van beweging. Dat zagen we in het direct voorgaande: 8:22 (van wal steken), 8:26 (varen naar), 8:27 (aan land gaan), 8:37 (in het schip gaan + terugkeren), 8:40 (terugkeren), 8:42 (op weg gaan), 8:51 (binnengaan van het huis). Dat Lucas met dat patroon om plaatsveranderingen van Jezus nauwkeurig aan te geven in 9:1 opeens zou breken, past niet erg in dat patroon. De eerst volgende plaatsverandering die zich na 8:51 met betrekking tot Jezus voordoet, is wanneer Jezus zich naar Betsaida terugtrekt (9:10b).

2. Jezus bevindt zich in het huis van Jairus. Daar roept hij de twaalf samen. Als de leerlingen uitgaan (9:6), dan vertrekken ze vanuit het huis van Jairus. Het deelwoord *exerchomenoi* ('uitgegaan') in 9,6 vraagt in dit verband nadere bestudering. Het werkwoord *exerchomai* in Lucas veronderstelt dat betrokkene(n) ergens binnen is/zijn. Dat kan een boot (8:27), een huis (4:42; 5:27; 9:4; 11:24; 14:21; 15:28), een stad of dorp (8:35; 10:10; 17:29), de tempel (1:22; 21:37) of een hof (22:62) zijn.² De plaats, waar(in) men zich bevindt, wordt in het voorafgaande expliciet genoemd: boot, huis, stad, hof, tempel! Lucas 9:6 vormt daarop geen uitzondering.³ Daar, in het huis van Jairus (8:51), riep Jezus de twaalf bijeen en vandaaruit worden ze uitgezonden. Als de twaalf uitgaan, dan is dat het huis van Jairus vanwaaruit ze vertrekken.

Met *exerchomenoi* (9:6) wordt het woord hernomen dat twee maal in de direct voorafgaande zendingsrede van Jezus klinkt (9:4 *exerchesthe* en 9:5 *exerchomenoi*), zoals met *eis hên* (..) *oikian eiselthête* (9:4) het syntagma van 8:51 (*elthôn eis tên oikian*) hernomen wordt.

---

¹ F. Godet, *Het evangelie van Lukas*, Utrecht z.j., 502-577; F. Hauck, *Das Evangelium des Lukas*, Leipzig 1934, 119-134; S.F.H.J. Berkelbach van der Sprenkel, *Het evangelie van Lukas*, Den Haag 1964, 156-178; H. Schürmann, *Das Lukasevangelium. Erster Teil*, Freiburg e.a. 1969; A. Plummer, *The Gospel according to S. Luke*, Edinburgh 1977, 238-260; W. Wilkens, Die Auslassung von Mark 6,45-8,26 bei Lukas im Licht der Komposition Luk. 9,1-50, *ThZ* 32 (1976), 193-200; J.A. Fitzmyer, The Composition of Luke, Chapter 9, in: C.H. Talbert (ed.), *Perspectives in Luke-Acts*, Danville & Edinburgh 1978, 139-152; I.H. Marshall, *The Gospel of Luke*, Grand Rapids 1978, 348-399; D.P. Moesner, Luke 9:1-50: Luke's Preview of the Journey of the Prophet like Moses of Deuteronomy, *JBL* 102 (1983), 599-600; G. Schneider, *Das Evangelium nach Lukas. Kapitel 1-10*, Gütersloh 1984/2e, 199-225; R.F. O'Toole, Luke's Message in Luke 9:1-50, *CBQ* 49 (1987), 74-89; 156; D.L. Tiede, *Luke*, Minneapolis 1988, 177-196; E. LaVerdiere, *Luke*, Collegeville 1990, 123-137; R.A. Culpepper, *The New Interpreter's Bible, Volume IX: Luke and John*, Nashville 1995, 192-213; J.B. Green, *The Gospel of Luke* (NICNT), Grand Rapids & Cambridge 1997, 351-355; W. Radl, *Das Evangelium nach Lukas. Kommentar. Erster Teil: 1,1-9,50*, Freiburg u.a. 2003, 577-578; W. Eckey, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband I: Lk 1,1-10,42*, Neukirchen-Vluyn 2004, 404-405; H. Klein (*Das Lukasevangelium* (KEK, Band I/3 - 10. Auflage), Göttingen 2006, 326-327) ziet toch ook een nauwe samenhang met het Jairusverhaal; J. de Heer, *Lucas-Acta. Deel 2. Het verhaal van Jezus*, Zoetermeer 2006, 193, 230-231. Uit de typografie in de 27^e editie van Nestle-Aland, met 'wit' tussen 8:56 en 9:1, blijkt dat ook Nestle-Aland van opvatting zijn dat 9:1v. een nieuw begin vormt, van een deel dat - blijkens het 'wit' tussen 9:50 en 9:51 - in 9:50 eindigt.

² In Lucas heeft *exerchomai* nergens de betekenis van 'heengaan' (NBG) of 'op weg gaan' (NBV). In dat geval gebruikt hij het verbum *hupagein* zoals in 8:42.

³ Zo ook M. Wolter (*Das Lukasevangelium*, 332): 'Die neue Szene folgt abrupt auf die vorangegangene Episode, denn erzählerisch ist Jesus eigentlich noch immer im Haus des Jairus.'

- 8:41 Toen hij het *huis* was *binnengegaan*
- 9:1 Na de twaalf bijeengeroepen te hebben
- 9:4 'Welk *huis* jullie ook maar *binnengaan*
blijft daar
en *gaat* vandaar *uit*.'
- 9:6 Na te zijn *uitgegaan*

Uitgaan en *het huis binnengaan* zijn in 9:4 gekoppeld. Als in 9:6 het verbum *uitgaan* uit 9:4c hernomen wordt, dan zal de lezer met betrekking tot 9:6 op grond van 9:4 veronderstellen dat de twaalf voordien de ruimte zijn binnengegaan, waar Jezus hen heeft bijeengeroepen, te weten het huis van Jäirus. Als de leerlingen vandaar *uitgaan*, realiseren de twaalf (in 9:6) al direct iets van Jezus' oproep aan hen.

Dat kan ook van Jezus gezegd worden. Jezus mag de leerlingen oproepen om welk huis ook maar binnen te gaan, daar te blijven en vandaar uit te gaan, hij handelt zelf desgelijks. Zo is hij het huis van Jäirus binnengegaan (8:51) om zich in 9:10b terug te trekken naar Betsäida. Omdat we tussen 8:51 en 9:10b niet van een plaatsverandering van Jezus hoorden, maakt de lezer eruit op dat hij in de tussentijd (=tijdens de uitzending van de leerlingen) in het huis van Jäirus heeft verbleven tot de terugkeer van de twaalf. Van '(ver)blijven (*menein*) in een huis waar men is binnengegaan' is in Lucas vaker sprake: Zo horen we in 1:40 dat Maria het huis van Zacharias en Elisabeth is binnengegaan en in 1:56 dat ze daar ongeveer drie maanden verbleef. Waar het blijven van Jezus in 8:56-9:10a verondersteld wordt, daar wordt in 19:5-7 en in 24:29 expliciet gesproken van '(ver)blijven' (*menein*) van Jezus. Ook in Handelingen horen we met regelmaat verteld dat een apostel - op zendingsreis (!) - in het huis (of de synagoge) blijft waar hij is binnengegaan (10:6 Petrus; 16:15 Paulus; 18:7, 18 Paulus; 18:19 Paulus; 20:6 Paulus/wij; 21:7 Paulus/wij; 21:8 Paulus/wij en 28:16 Paulus). De lezer begrijpt dat Jezus op zijn zendingsreis op dezelfde wijze handelt als waartoe hij zijn leerlingen oproept bij hun zendingsreis.

De grenzen van de teksteenheid

Er is alle reden, zo mag na het voorgaande duidelijk zijn, om 9:1v. in veel nauwere aansluiting op 8:40-56 te lezen dan in het onderzoek tot op dit moment gebeurt. Er is geen reden om zoveel 'wit' aan te brengen tussen 8:56 en 9:1, zoals in vertalingen gebeurt.⁴ De lezer krijgt daardoor tezeer de indruk dat het bijeenroepen van de leerlingen zich op een andere plaats afspeelt. Er mag eenheid van plaats zijn in 8:41-9:10a, waar het Jezus betreft, er is wel sprake van twee verhaalsegmenten: 8:41-56 en 9:1-10a. In 8:56 krijgt het verhaal van Jäirus en zijn dochter zijn afsluiting. In het eerste verhaalsegment staan naast Jezus Jäirus, zijn dochter en de bloedvloeiende vrouw centraal. Ook drie bij name genoemde leerlingen zijn getuige van de opstanding van Jäirus' dochter. Het tweede verhaalsegment speelt zich af tussen Jezus en de twaalf. Met het bijeenroepen van de twaalf is de kerngroep van leerlingen hersteld.

Het tweede verhaalsegment mag in 9:1 beginnen, maar waar eindigt de perikoop? Velen beschouwen vers 6 als het slot.⁵ Dat heeft een zekere logica. Het gaat in 9:6 namelijk om de uitvoering van de zendingsopdracht en in 9:7 doet zich een wisseling van verhaalpersonage (Herodes) voor. Er zijn evenwel goede redenen te geven om niet 9:6, maar 9:10a te beschouwen als het slot van de perikoop.⁶ De opdracht van een gezant houdt op, wanneer deze verslag heeft gedaan aan zijn opdrachtgever van alles wat er tijdens de uitvoering van de opdracht is gebeurd.⁷ Van deze rapportage horen we in vers 10a. De beweging die in 9:2v. begonnen is: de uitzending van de leerlingen, krijgt in 9:10a met de terugkeer en de rapportage van de apostelen dus zijn afronding. Het werkwoord *apostellô* van het begin (9:2) komt in het nomen *apostoloi* aan het slot

⁴ Zie ook 27^e NA, waar een witregel is aangebracht tussen 8:56 en 9:1.

⁵ Zie de commentaren op Lucas van Berkelbach van der Sprenkel, Culpepper, Bovon, Green, Radl, Eckey, Klein, De Heer.

⁶ Zie bijv. U. Busse, *Die Wunder des Propheten Jesus. Die Rezeption, Komposition und Interpretation der Wundertradition im Evangelium Lukas* (FzB 24), Stuttgart 1977, 234. Vgl. Klein, *Das Lukasevangelium*, 335: 'Mit dem Hinweis auf die Rückkehr der Apostel schließt V.10 an 9,1-6 an.' De Heer (*Lucas-Acta*, 193-194) betreft 9:10b-11 daar nog bij. Hij doet zo geen recht aan de verandering van plaats in 9:10b.

⁷ Sj. van Tilborg, in P. Chatelion Counet (red.), *In de hitte van het leven. De radicale bijbeluitleg van Sjef van Tilborg*, 's-Hertogenbosch, 2007, pp. 139-140.

(9:10a) weer terug.⁸ Een tweede reden om 9:10a te beschouwen als het slot van 9:1-10a vormt het aspect van de terugkeer zelf (*hupostréfô*). Op veel andere plaatsen in Lucas functioneert dit werkwoord als afronding van een eerdere beweging (1:56; 2:20; 7:10; 8:37,39, (40); 10:17; 17:15,18; 24:52). De persoon die is weggegaan, gaat terug naar de uitgangspositie. Dat is hier ook het geval. Dat we 9:10a met een afsluiting van de perikoop van doen hebben, kan ondersteund worden, als we zien dat 8:26-39 op een vergelijkbare wijze eindigt. In beide verzen komen dezelfde drie verba terug: terugkeren (*hupostréfô*), vertellen (*diêgeomai*), doen (*poieô*).

Door diverse geleerden wordt erop gewezen dat we in 9:10a met de afronding van het uitzendingsverhaal van doen hebben.⁹ Toch leidt dat er niet toe om Lucas 9:1-10a als een verhaaleenheid te beschouwen. Dat zal te maken hebben met het feit dat 'Herodes in onzekerheid' (9:7-9) als een zelfstandige perikoop wordt beschouwd en dat 9:10a voor het begin van de volgende perikoop wordt gehouden. De Herodes-scène (9:7-9) moet echter gezien worden als een onderbreking van de uitzending/het uitgaan en de terugkeer van de leerlingen, zoals de bloedvloeiende vrouw (8:43-48) de gang in het verhaal van Jäirus en zijn dochter (8:40-56) onderbreekt.¹⁰ De tijd, die tussen het gaan langs de dorpen en het terugkeren van de twaalf (bij Jezus) verstrijkt, wordt door Lucas ingevuld met deze passage over Herodes.¹¹ Lucas 9:7-9 mag een het karakter van een onderbreking hebben. Op die manier kan er ook gesproken worden over 9:1-6. De perikoop over de uitzending als onderbreking tussen 8:56 en 9:7. Lucas vult zo de tijd die verstrijkt tussen de opstanding van de dochter van Jäirus en de bekendmaking van de gebeurtenissen. Dat brengt mij tot dit beeld van 8:41-56, 9:1-6, 9:7-9 en 9:10a.

- A (8:41-56) Hij gelastte hun om tegen niemand te zeggen wat er gebeurd was (*to gegonos*).
- B (9:1-6) Hij zond hen weg (*apesteilen*)... Uitgegaan trokken zij langs de dorpen.
- A' (9:7-9) Herodes, de tetrach, hoorde van alle gebeurtenissen (*ta ginomena*).
- B' (9:10a) Teruggekeerd vertelden de apostelen (*apostoloi*) hem alwat zij gedaan hadden.

Na de opstanding van de dochter van Jäirus volgt een verbod aan de ouders om het gebeurde bekend te maken (A). Of zij zich ook aan het gebod gehouden hebben, hoort de lezer niet. Dat ook dat gebeuren bekend is geworden, kan de lezer opmaken uit 9:7v., waar Lucas vertelt dat Herodes van alle gebeurtenissen heeft gehoord (A'). Onder *panta ta ginomena* ('alle gebeurtenissen') is ook de opstanding van Jäirus' dochter te rekenen. Hoe Herodes van alle gebeurtenissen op de hoogte is gekomen, meldt de verteller niet. Een vergelijkbare situatie doet zich voor na de opstanding van zoon van de weduwe (7:11-17), in die zin dat ook daarna twee keer de kwestie speelt van het bekend worden, eerst in 7:17 ('En dit woord ging uit (*exêlthen*) in geheel Judea over hem (*peri autou*) en heel de omtrek') en direct daarna in 7:18 ('En aan Johannes berichtten (*apengeilan*) zijn leerlingen over al deze dingen (*peri pantôn toutôn*')).

Conclusie: Lucas 9:1-10a vormt niet het begin van een nieuw hoofddeel, maar moet gezien worden als de slotsegment van 8:40-9:10a. Dat Lucas 8:40-9:10a één geheel vormt, moge ook blijken uit het feit dat de perikoop begint en eindigt met het thema van de terugkeer. We kunnen hier van een inclusio spreken.¹²

- 8:40 Jezus keert terug van zijn reis naar het land van de Gerasenen
- {
- 9:10a De apostelen kern terug van hun zendingsreis

De structuur van Lucas 9:1-10a

Als de verhaalpersonages en hun bewegingen als uitgangspunt worden gehanteerd, dan bestaat de perikoop (9:1-10a) uit vier onderdelen:

⁸ Dezelfde gang van zaken zie je ook bij de uitzending van de [tweeën]zeventig (10:1-20). In tegenstelling tot in 9:1-10a hoor je in 10:1-20 niet van uitvoering, maar alleen van een blijde terugkeer (10:17).

⁹ Van Tilborg (*art. cit.*, p. 139) spreekt van teruggrijpen op wat hiervoor verteld is: de roeping en uitzending van de leerlingen als zijn gezanten.

¹⁰ Zie ook Green, *The Gospel of Luke*, 356: '... Luke has embedded the report of Herod's perplexity regarding Jesus' status (vv 7-9) with the account of the mission of the twelve (vv 1-6, 10).'

¹¹ F.W. Beare (*The Mission of the Disciples and the Mission Charge: Matthew 10 and Parallels*, *JBL* 89 (1970), 1-13, bijz. 1) zegt dan ook ten onrechte dat er van terugkeer van de apostelen gesproken wordt 'with no indication of the time that had passed'.

¹² W. Weren (*Vensters op Jezus. Methoden van uitleg van de evangeliën*, Zoetermeer 1998, 20) noemt de inclusio 'een stijlfiguur die voor de afbakening veel gewicht in de schaal legt'.

<i>Onderdeel</i>	<i>Personage</i>	<i>Beweging</i>
9:1-5	Jezus	samenroepen (participium), wegzenden (verbum finitum)
9:6	Twaalf	uitgaan (participium), verder gaan (verbum finitum)
9:7-9	Herodes	zoeken (verbum finitum)
9:10a	Twaalf	terugkeren (participium)

De vier onderdelen zijn als volgt te typeren: 1. de opdracht en toerusting door Jezus van de leerlingen met het oog op hun uitzending (9:1-5), 2. de uitvoering (9:6), 3. de verlegenheid van Herodes (9:7-9) en 4. de terugkeer en rapportage van de apostelen (9:10a). Omdat de uitzending mijn aandacht heeft, concentreer ik mij op opdracht en toerusting (9:1-5), uitvoering (9:6) en de terugkeer met bijbehorende rapportage (9:10a).

Toerusting, zendingsopdracht en instructies (9:1-5)

De zending door Jezus tot zijn (twaalf) leerlingen kent drie elementen: 1. toerusting met macht en gezag (9:1b), 2. zendingsopdracht (9:2) en 3. instructies (9:3-5). Alvorens deze drie onderdelen nader te bestuderen wil ik eerst aandacht schenken aan de twaalf als leerlingengroep.¹³ Deze twaalf vormen een (kleinere) kerngroep binnen een grotere groep leerlingen (zie 6:13 en 17). Wanneer van 'leerlingen' gesproken wordt, kan gedacht worden aan de bredere groep die met Jezus meetrekt (6:20; 7:11). Vanaf 8:1 is specifiek sprake van de twaalf die met Jezus meegaan van stad tot stad en van dorp tot dorp. In 8:9 en 22 horen we weer van 'zijn leerlingen'. Ik ben geneigd om daarin niet de grotere groep te zien, maar de twaalf. In 8:51 wordt de groep nog kleiner, wanneer Jezus de drie leerlingen van het begin, Petrus, Johannes en Jacobus (5:1-11), mee naar binnen neemt (8:51). Met het bijeenroepen wordt de vroegere situatie, Jezus met de twaalf, weer hersteld.¹⁴

Toerusting. Deze toerusting is beperkt tot de hier genoemde zendingsactiviteit.¹⁵ In verschillende voorgaande verhalen heeft de lezer de macht (*dunamis*) en/of het gezag (*exousia*) van Jezus (spreken) gezien (4:32, 36, 5:17, 24, 6:19, (vgl. 7:8), 8:46). Eerder vormden ze alleen in 4:36 een woordpaar, in de volgorde: *exousia-dunamis*.¹⁶ In 9:1b vinden we de omgekeerde volgorde: *dunamis-exousia*, maar de situatie is dan ook omgekeerd. Deze macht en dit gezag houdt Jezus niet voor zich, hij geeft ze nu aan degenen die hij heeft uitgekozen (6:13). Daardoor zullen ze in staat zijn om hetzelfde te doen als hij (bijvoorbeeld) in 8:26-39 en 8:40-48 heeft gedaan: uitdrijven van demonen en genezen van zieken.¹⁷ Tot dusver is er nog geen sprake van geweest dat Jezus zijn werk uit handen gaf.¹⁸

Zendingsopdracht. Bij de uitverkiezing van de twaalf werden de leerlingen ook *apostoloi* genoemd (6:13). Een nadere verklaring daarvoor kreeg de lezer toen niet. Deze benaming krijgt hier in 9:2 met *apesteilen* zijn concretisering. Doel van deze uitzending is om het koningschap van God te verkondigen¹⁹ en de zwakken te helen.²⁰ Deze wegzending heeft een woord- en een daadkarakter, zoals ook Jezus' apostolaat kenmerkt. De 'gave' van *dunamis* en *exousia* is nu verklaard. In 9:1b krijgen de leerlingen wat ze voor de uitzending nodig hebben. De lezer, die in 4:43 vernomen heeft dat Jezus ook aan de andere steden het

¹³ Het getal *dōdeka* (twaalf) speelt een opvallende grote rol in het tweede deel van 8:22-9:17; het komt daar vijf keer voor: 8:42, 43, 9:1, 12, 17.

¹⁴ H. Schürmann (*Das Lukasevangelium*, 500): 'Das "Zusammenrufen" des Zwölferkreis (.....) bezieht sich auf die V 51 erzählte Sondierung.' *Sunkaleō* ('bijeeroepen') klinkt wat formeler/ambtelijker dan *proskaleō* ('tot zich roepen')(Mat. 10,1; Mar. 6,7)(zie ook H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, 500).

¹⁵ Zo V. Petracca (*Gott oder das Geld. Die Besitzethik des Lukas* (TANZ 39), Tübingen 2003, 106) die zich daarvoor baseert op de aoristus die hij puntueel verstaat.

¹⁶ In Lucas 5:17-26 is *dunamis* verbonden met 'genezen' (5:17)(vgl. 6:19, waar *dunamis* ook verbonden is aan 'genezen') en *exousia* met 'vergeven van zonden' (5:24). Berkelbach van der Sprenkel (*Het Evangelie van Lukas*, 157) koppelt de *macht* aan demonen en de zieken en het *gezag* aan de verkondiging. Beide begrippen *macht* en *gezag* zijn echter gekoppeld aan demonen en zieken. Bovon (*Das Evangelium nach Lukas*, 456) ziet de *macht* gekoppeld aan genezingen en het *gezag* aan exorcisme.

¹⁷ Dat dat geen automatisme is, zal de man met zijn enige zoon horen, die de leerlingen heeft gesmeekt om de demon uit te drijven 'en zij hebben het niet gekund (*ēdunēthesan*)' (9:40).

¹⁸ Berkelbach van der Sprenkel, *Het evangelie van Lukas*, 157.

¹⁹ Deze missionaire zegswijze ('verkondigen van het koningschap van God') komt verder alleen in Hand. 20:25 en 28:31 voor.

²⁰ In 9:1b gebruikte de verteller het verbum *therapeuein* (genezen), in 9:2b het werkwoord *iaomai* (helen). Hetzelfde werkwoord *iaomai* kwamen we zojuist in het geval van de bloedvloeiende vrouw nog tegen (8:47), die door Jezus was geheeld (*iaomai*), (Jezus) die *macht* (*dunamis*) van zich voelde uitgaan.

evangelie van het koningschap van God moet brengen, omdat hij daartoe is uitgezonden (*apostalên*) en aan het begin van de vorige eenheid (8:1-21) in 8:1 gehoord heeft dat Jezus van stad tot stad en van dorp tot dorp trekt, terwijl hij verkondigt (*kêrussôn*) en het evangelie brengt (*euangelizomenos*) van het koningschap van God (*tên basileian tou theou*), begrijpt dat de twaalf moeten voortzetten waar hij al eerder (van het begin tot het einde) mee is begonnen (5:17; 6:18,19; 7:7; 8:47).²¹ In de uitzending van de zeventig horen zij ook de plaats waarheen ze worden gezonden: 'naar alle steden en plaatsen waar hij zelf komen zou' (10,1). In 9:2 ontbreekt een dergelijke nadere aanduiding van de plaats(en), waar ze naar toe moeten.

Instructies. Het blijft niet bij de toerusting en het aangeven van het doel van de uitzending. In directe rede (9:3-5) geeft Jezus zijn leerlingen een drietal instructies, praktische regels voor onderweg en voor het gedrag ten opzichte van de mensen, waar men al dan niet te gast is.²²

a. De eerste regel (9:3b-e) betreft de reis onderweg (*eis tên hodon*). De instructie bestaat uit een algemene oproep (3b): 'Draag niets bij je', die daarna geconcretiseerd wordt (3c-e): 'heb noch staf, noch ransel, noch brood, noch geld, noch twee hemden in je bezit'.²³ Alles bijeengenomen gaat het om dingen die tot een gebruikelijke reisuitrusting behoren. Een nadere verklaring krijgt deze regel niet.

b. De tweede instructie (9:4) betreft het huis waarin men wordt ontvangen. Het betreft een willekeurig huis, zoals blijkt uit de formulering (*eis ên an oikian eiselhête*). Daar dient men ook te (ver)blijven.²⁴ Ook hier krijgt de lezer geen nadere uitleg voor dit gedrag.²⁵ De lezer zal begrijpen dat de leerling de situatie die hij aantreft, dient te accepteren zolang het verblijf duurt. De tweede imperatief (*exerchesthe*) geeft aan dat het niet om een definitief verblijf gaat.²⁶ De leerling wordt geacht weer verder te trekken.

c. De derde regel (9:5) betreft de situatie dat de leerling niet ontvangen wordt. Deze instructie laat zien dat er ook een negatieve mogelijkheid is. De lezer heeft een dergelijke houding eerder ten aanzien van Jezus gezien in de synagoge van Nazaret (4:28-30) en in het land van de Gerasenen (8:37). De weigering om de leerling te ontvangen dient te leiden tot uitgaan uit die stad, en het schudden van het stof van hun voeten. Was de leerling wel ontvangen, dan was er gelegenheid geweest om de voeten te wassen en zo het stof te verwijderen. Omdat men niet ontvangen wordt, kleeft het stof nog aan de voeten. Jezus roept zijn leerlingen nu op om dat stof er nu vervolgens openlijk af te schudden om hen zo ook daarmee te confronteren dat zij hen geen gastvrijheid hebben geboden.²⁷ Oftewel 'confronteer hen dan maar met het vuil dat je onderweg hebt opgelopen! Dat moge als bewijs dienen dat zij jullie niet ontvangen hebben!'²⁸

Jezus schenkt hun macht en gezag. Dat is alles wat ze meekrijgen, maar daarmee worden ze wel precies voor hun taak toegerust. Daar blijft het bij. Ze mogen verder niets meenemen wat tot een gebruikelijke reisuitrusting behoort: geen staf om zich tegen roofdieren en rovers mee te kunnen verweren, kortom geen mogelijkheid tot zelfverdediging, geen reiszak/bedelzak om spullen mee te kunnen nemen (om zo te vermijden dat ze voor bedelaars aangezien zouden worden)²⁹, geen brood om zich mee te voeden, noch geld om voedsel te kunnen kopen, noch twee hemden.³⁰ Ze moeten gewoon gaan zoals ze zijn.³¹ Ze krijgen nog

---

²¹ Zie voor andere parallellen tussen Jezus en zijn leerlingen: R.F. O'Toole, *Parallels between Jesus and His Disciples in Luke-Acts: A Further Study*, *BZ NF* 27 (1983), 195-212. Doel van deze parallellen is 'to show that what God began in Jesus he continues in Jesus' followers' (211).

²² In het verhaal van de uitzending van de (tweeën)zeventig (10:1-20) wordt de uitzending (10:1b) ook direct gevolgd door een (langere) directe rede (10:2a-16).

²³ Petracca (*Gott oder das Geld*, 107) ziet *mêden* in overeenstemming met *panta*, waarmee Lucas het afstand doen van alle bezit van de eerste apostelen karakteriseert (5:11).

²⁴ Bij de bespreking van de middelste instructie zagen we al dat Jezus de twaalf oproept tot iets, waaraan hij zelf ook gehoor geeft. Zo bleef hij zelf ook in het huis, waarin hij eerder was binnengegaan. We hebben hem dat eerder al zien doen en ook nadien zal het gebeuren.

²⁵ Green (*The Gospel of Luke*, 359) loopt vooruit op 10:5-7 met zijn opmerking 'this is likely a prophylactic admonition against moving from house to house in a village for the sake of better accommodations.' Zie ook Bovon (*Das Evangelium nach Lukas*, 458) die zegt dat het spreken over 'het huis' duidelijk wordt door 10:7. Het lijkt me juister om te zeggen dat hetgeen hier gezegd wordt, in de andere uitzending nadere explicatie krijgt dan hier te spreken over het 'niet van huis tot huis mogen gaan om zo betere accommodatie te verkrijgen'. Dat blijft in 9:3-5 juist met opzet semantisch onbepaald.

²⁶ Zie ook Beare (*The Mission of the Disciples*, 10): 'a period of residence is envisaged, not a quick visit'.

²⁷ In Hand. 13:51 schudden Paulus en Barnabas het stof van hun voeten, wanneer zij uit het gebied verdreven worden.

²⁸ Er wordt nog wel eens verwezen (zie o.a. Radl, *Das Evangelium nach Lukas*, 585) naar het gebruik om het stof van je voeten af te schudden bij terugkeer in het land, wanneer je in heidens gebied bent geweest, om het land niet te verontreinigen. Ik betwijfel of dat gebruik hier van toepassing is. De lezer heeft geen aanwijzingen dat de twaalf ook over de grenzen moeten gaan.

²⁹ G. Theißen, *Wanderradikalismus. Literatursoziologische Aspekte der Überlieferung von Worten Jesu im Urchristentum*, in: *Studien zur Soziologie des Urchristentums* (WUNT 19), Tübingen 1979, 79-105, bijz. 93.

³⁰ Vgl. 3:11, waar Johannes de scharen oproept om, wanneer zij twee hemden hebben, te delen met wie er geen heeft.

wel een aanwijzing mee met betrekking tot hun houding bij ontvangst of bij afwijzing. Verschillende uitleggers zijn van mening dat deze rondtrekkende predikers zich zowel onderscheiden van rondtrekkende bedelaars als van rondtrekkende Griekse filosofen uit de school van de Cynici.³²

Waarom vraagt Jezus van zijn leerlingen zulk een reishouding? Is de zaak zo dringend dat er geen tijd is om je goed uit rusten? Is het een profetisch teken van eschatologisch ongeduld?³³ Gaat het om identificatie met de armen in verband met het brengen van goed nieuws aan de armen? Of moet het begrepen worden als uitdrukking van totale afhankelijkheid van God?³⁴ Is het een oefening in Godsvertrouwen dat het hen aan niets zal ontbreken?³⁵ Ik sluit me op dit punt aan bij C.F. Evans, wanneer hij van de apostelen zegt dat zij 'are to embody in themselves the extreme simplicity and detachment from the world that their eschatological message of the kingdom is to bring about'.³⁶ Zie Jezus' uitspraak in Lucas 12:31 'Zoekt het koninkrijk Gods en die dingen (=eten en kleding, N.A.R.) zullen u bovendien geschonken worden.' De apostelen drukken ermee uit dat zij volgens de regels van dat koningschap van God, dus zorgeloos, willen leven.³⁷

Uitvoering (9:6)

Na toerusting (9:1) van en instructies (9:3-5) aan de twaalf horen we in 9:6 van uitvoering van de opdracht (9:2). Met het predicatief participium *exerchomenoi* wordt het werkwoord hernomen dat twee keer daarvoor door Jezus is gebruikt (9:4c en 5b). De lezer begrijpt met het hernemen van het verbum dat de leerlingen gehoor geven aan Jezus' oproep 'Gaat vandaar uit' (9:4).

Als Jezus de twaalf uitzendt, bakent hij het zendingsgebied niet af, zo zagen we hierboven. In de instructies spreekt hij heel algemeen en onbepaald over ('huis' en) 'stad'. Op grond daarvan verwacht je als lezer dat de twaalf 'van de ene stad naar de andere' (*kata tas poleis*) zijn getrokken. In het spoor van Jezus' eigen tocht dan zou je zelfs verwachten dat ze van stad tot stad en van dorp tot dorp waren getrokken (8:1, zie ook 13:22).³⁸ We horen echter *kata tas kômas* (' van de ene stad naar de andere'). Hoe moeten we dit duiden? Gaat het om afwisseling in woordkeus, zo karakteristiek voor Lucas? Of hebben we hier, zoals W. Radl meent, te maken met een overname uit Marcus 'ohne die Dinge auszugleichen'.³⁹ F. Bovon houdt de dorpen voor 'adäquate Probestädten für die unerfahrenen Zwölf'.⁴⁰ Deze opvatting van Bovon is merkwaardig, als Jezus zelf van de stad spreekt. D.L. Bock ziet het verschil met Jezus' instructie in 9:5 wel, maar meent: 'The change may well indicate that the campaign was widespread, hitting cities and villages ....'⁴¹ Hij beschouwt *kata tas kômas* als aanvullend op Jezus' spreken over de stad. Een andere mogelijkheid is dat de twaalf heel beslist voor de dorpen kiezen, en niet voor de steden. In de instructies schetste Jezus ten slotte de mogelijkheid dat er steden zouden kunnen zijn waar ze niet welkom zijn. In het evangelie zagen we al eerder steden die Jezus niet aangenaam waren: Nazaret in 4:15-30 en - recent - de stad in het land van de Gerasenen in 8:26-39 (zie ook 10:13-15). Er is dus reden om de stad te mijden. Door ze te vermijden ontlopen ze de situatie dat zij *niet* zullen worden ontvangen. In de dorpen zijn de twaalf steeds ontvangen, zo is op te maken uit het feit dat Lucas meldt dat ze overal (*pantachou*) het evangelie brachten en genazen.⁴² Dit positieve beeld van de leerlingen op de dorpen en negatieve beeld van de stad vindt de lezer terug in 9:10b-17.⁴³ In de

³¹ Berkelbach van der Sprenkel, *Het evangelie van Lukas*, 157.

³² Theißen, *Studien zur Soziologie des Urchristentums*, 79-105.

³³ J. Nolland, *Luke 1-9:2:20* (WBC 35A), Dallas 1989, 427; C.F. Evans, *Saint Luke*, Philadelphia 1990, 396.

³⁴ Bock, *Luke 1:1-9:50*, 816, 818; Just, *Luke 1:1-9:50*, 378.

³⁵ Vgl. Fitzmyer, *The Gospel according to Luke*, 752; Eckey, *Das Lukasevangelium*, 407. Zo ook C. Böttrich (Ideal oder Zeichen? Besitzversicht bei Lukas am Beispiel der 'Ausrüstungsregel', *NTS* 49 (2003), 372-392, bijz. 391). Hij verstaat ze als 'provozierenden Worte' 'nicht als Beispiele zur nachahmenden Wiederholung gedacht, sondern als Zeichenhandlungen, die zum Umdenken aufrufen.'

³⁶ C.F. Evans, *Saint Luke*, Philadelphia 1990, 396.

³⁷ Op dat spoor zitten ook L. Schottroff & W. Stegemann, *Jezus van Nazareth - hoop van de armen*, Baarn 1982, 70-78. Alle nadruk ligt bij hen op de zorgeloosheid zonder dat daar de inzet voor het koningschap van God bij betrokken wordt.

³⁸ Verbum finitum is *diêrchonto* (doorgaan, verder gaan), een werkwoord dat karakteristiek voor Lucas genoemd mag worden (2:15, 35, 4:30, 5:15, 8:22, 11:24, 17:11, 19:1, 4).

³⁹ Radl, *Das Evangelium nach Lukas*, 586.

⁴⁰ Bovon, *Das Evangelium nach Lukas*, 459.

⁴¹ Bock, *Luke 1:1-9:50*, 818.

⁴² Bovon (*Das Evangelium nach Lukas*, 460) ziet in *pantachou* een universalistische tendens; hij noemt deze missie een prolepsis voor toekomstige missie.

⁴³ N.A. Riemersma, Gestild en stil. Context en samenhang van Lucas 9,10-17, *Collationes* 40,1 (2010), 21-28, bijz. 26, 28 en 30-31.

dorpen hebben ze positieve ervaringen opgedaan, zo kan men opmaken uit het feit dat de scharen naar de dorpen worden verwezen om daar voedsel en onderdak te vinden. De negatieve kijk op de stad moge blijken uit het feit dat deze een *erêmos topos* ('woestijnplek') wordt genoemd, waar geen onderdak te vinden is en ook geen voedsel.

Een punt bij de uitvoering verdient in dit kader nog onze aandacht. Alle aandacht van de verteller gaat uit naar de uitvoering (9:6) van de zendingsopdracht (9:2), terwijl Jezus' instructies een prominente positie in het geheel innemen. De lezer hoort evenwel niet of zij zich ook aan zijn instructies hebben gehouden. Men wil nog wel eens verwijzen naar Lucas 22:35-38. Daar zou het (impliciete) bewijs liggen dat men ook gedaan heeft, waartoe Jezus opriep. Dit slot van het tafelgesprek van Jezus met zijn twaalf leerlingen staat echter niet zozeer in verband met 9:3-5 als wel veel meer met 10:1-20, zie de dingen die men voor onderweg niet mee mocht nemen: beurs, reiszak en sandalen (*ballantion, pêra* en *hupodêmata*)(vgl. 22:35 met 10:4 en 9:3).

Conclusie. Wanneer opdracht en uitvoering met elkaar worden vergeleken, dan kan niet gezegd worden zoals verschillende uitleggers doen dat de leerlingen de opdracht van hun Heer gehoorzaam nakomen.⁴⁴ Duidelijk is dat de leerlingen de ruimte die zij krijgen - een niet nader bepaald zendingsterrein - naar eigen inzicht invullen, en dan heel speciaal kiezen voor de dorpen, waar Jezus in de instructies toch ook sprak over de stad. Negatieve berichten over de dorpen worden niet genoemd. Terzake van de instructies in 9,3-5 blijft open staan of zij deze gehoorzaam zijn nagekomen.

Rapportage (9:10a)

Aan het begin werden de leerlingen door de verteller 'de twaalf' genoemd (9:1), aan het slot spreekt hij over 'de apostelen', de naam, die Jezus hen eerder had gegeven (6:13). Met die benaming (*apostoloi*) vindt de beweging die aan het begin is ingezet (*apesteilen*), een fraaie afronding. Als apostelen oftewel als mensen die gezonden zijn om het koningschap van God te verkondigen en zwakken te genezen, brengen ze nu verslag uit. Over een (eventuele) terugkeer van de twaalf, of een oproep daartoe, was door Jezus niet gesproken, terwijl Jezus dat wel had gedaan tegenover de ex-bezetene (8:39). De twaalf keren uit zichzelf terug naar hun opdrachtgever (d.i. Jezus) om daar verslag uit te brengen van alles wat gebeurd is zoals een gezant betaamt (vgl. de zeventig na hun zendingsreis, 10:17-20).

Bij de rapportage ligt alle nadruk op 'alwat zij gedaan hadden'.⁴⁵ Het pronomen relativum *hosos* uit 9:5a wordt hier hernomen. De nadruk ligt op hun eigen activiteiten ('alwat (*hosa*) zij gedaan hadden'), en dus niet op allen (*hosoi*) die hen al dan niet ontvangen hebben. Bij de terugkeer van de zeventig wordt nog weer anders gesproken: 'Heer, ook de boze geesten onderwerpen zich aan ons in uw naam' (10:17). De zeventig zien de dingen die gebeuren, dan ook niet als hun eigen werk zoals de twaalf in 9:10a, maar als deel van Jezus' werk.

Begin en einde van 9:1-10a doen sterk denken aan het slot van 8:26-39.

8:38b-39a	A	Hij liet hem gaan (<i>apeluen</i>), zeggend: "Keer terug naar uw huis en vertel alwat God u gedaan heeft."
8:39b	B	En hij ging weg door heel de stad <i>verkondigend</i> alwat Jezus hem gedaan had.
9:2	B'	En hij zond hen weg (<i>apesteilen</i>) om het koningschap van God te <i>verkondigen</i> en zwakken te helen.
9:10a	A'	En <i>teruggekeerd</i> vertelden de apostelen hem alwat zij <i>gedaan</i> hadden.

Jezus roept de ex-bezetene op om naar zijn huis terug te keren en te vertellen alwat God aan hem gedaan heeft (8:39). Dat doet de man echter niet. In plaats dat hij naar zijn *huis terugkeerde*, gaat hij *weg*, de hele stad door en in plaats dat hij *vertelt* alwat God aan hem gedaan had, *verkondigt* hij alwat aan hem Jezus gedaan had. Dezelfde werkwoorden ('terugkeren' en 'vertellen') komen in 9:10a terug. Het lijkt het erop dat de opdracht die Jezus aan de ex-bezetene heeft gegeven: 'Keer terug naar uw huis en vertel alwat God u

⁴⁴ Bovon, *Das Evangelium nach Lukas*, 459; Just, *Luke 1:1-9:50*, 378: 'And that is exactly what they do, "proclaiming the Good News and healing everywhere"(9:6)'; Culpepper, *The New Interpreter's Bible*, 194: 'This verse concludes the commissioning scene, underscoring the disciples' obedience and success ...'; Klein, *Das Lukasevangelium*, 330: 'Die Zwölf folgen dem Auftrag.'

⁴⁵ Green (*The Gospel of Luke*, 362) zit er dan ook naast, wanneer hij zegt dat 'the content of the account was focused on the great things God had done ...' Vgl. Eckey, *Das Lukasevangelium*, 414: 'Es geht um das wat Gott durch sie gewirkt hat.'

gedaan heeft' nu door de apostelen wordt uitgevoerd: *'teruggekeerd vertelden zij ...'*, met dien verstande dat de apostelen vertelden alwat zij gedaan hadden, waar de ex-bezetene de opdracht kreeg om te vertellen alwat God aan hem gedaan heeft.

Waar de lezer nieuwsgierig zal zijn *wat* de twaalf rapporteren, daar krijgt hij de rapportage in de vorm van een summarium. De preciese inhoud is Jezus nu bekend, voor de lezer blijft het een vraag. Is er sprake geweest van enige tegenslag of afwijzing? Hoe zijn ze ontvangen? De lezer verneemt niets. De nadruk ligt niet op de reactie van de andere kant, maar op hun eigen handelen.

De reden van de onderbreking en van de uitzending

De aandacht van de uitleggers gaat meestal uit naar de relatie met de zending van de leerlingen, waarover in Handelingen wordt verteld. Men heeft oog voor het feit dat tal van woorden die in Lucas 9:1-10a voorkomen, in Handelingen terugkomen. Sommige woorden zoals *dierchomai* en *euangelizomai* zijn zelfs specifiek voor het boek Handelingen te noemen. Om die relatie te typeren spreekt men van 'points forward' (J.B. Green), 'foreshadows' (J.A. Fitzmyer en C.H. Talbert: D.M. Sweetland), dan wel van 'prolepsis' (F. Bovon), 'prelude' (W. Radl), 'foreview' (H. Hendrickx), 'preliminary' (R.C. Tannehill). Weinig tot geen aandacht krijgt de vraag waarom de leerlingen op dit moment uitgezonden worden. Dat het om een tijdelijke zaak gaat, blijkt uit het feit dat Jezus na de terugkeer van de twaalf met scharen zijn zendingswerk (verkondigen en genezen) hervat (9:11).

Voor het antwoord op de eerste vraag, de reden van de onderbreking, moeten we terug naar de paragraaf over de positie van 9:1-10a. We constateerden dat er voor wat betreft 9:1v. geen reden was om verandering van plaats ten opzichte van 8:41-56 te veronderstellen. Van plaatsverandering door Jezus is pas sprake in 9:10b. We kwamen in paragraaf 2 dan ook tot de conclusie dat Jezus gedurende de uitzending van de twaalf in het huis van Jairus verbleef. Tevens concludeerden we dat Jezus zelf ook doet, waartoe hij de twaalf in 9:4 oproept: blijven in het huis waar je bent binnengegaan om vandaaruit uit te gaan. Dat blijven is hier cruciaal. Jezus stuurt zijn leerlingen erop uit, zelf blijft hij in het huis van Jairus.

Voordat ik echter de tweede vraag, de reden van de uitzending beantwoord, wil ik eerst aandacht schenken aan de rol van de leerlingen. Vanaf het verhaal van de roeping van de eerste drie leerlingen (5:1-11) tot aan dat van de uitzending (9:1-10a) hebben de leerlingen 'no unique function' binnen Jezus' werkzaamheid tot nu toe.⁴⁶ Toch is hen aan het begin wel een rol toebedeeld: in 5:11 krijgen de drie eerste leerlingen de opdracht om 'mensen te vangen'.⁴⁷ In 6:13 worden de twaalf 'apostelen' genoemd, op grond waarvan de lezer mag verwachten dat zij de rol van gezant krijgen te vervullen. Wat zij doen, nadat zij eerder alles achter zich hebben gelaten (5:1-11), is: met Jezus mee optrekken (6:1, 7:11, 8:1-3, 22), luisteren naar hetgeen hij (tot hen) te zeggen heeft (6:20-49 en 8:4-18); zo nu en dan worden zij in gebeurtenissen betrokken of reageren zij op gebeurtenissen (5:30, 6:2, 8:22-25, 45). Waar de twaalf steeds deelgenoten waren van Jezus' werkzaamheid in woord en daad, daar komt het in 9:1-10a tot uitvoering van hun eerdere benoeming tot apostel (6:13)⁴⁸ en worden zij 'active participants'.⁴⁹ Dat de (twaalf) leerlingen het werk voortzetten dat Jezus voorheen deed (zie ook 8:1-3), mag een fundamentele verandering genoemd worden in verhouding tot het voorafgaande.⁵⁰ Hoe laat zich verklaren dat de leerlingen aan het begin 'apostelen' genoemd, hier - aan het slot van Jezus' werkzaamheid in Galilea - worden uitgezonden? In de andere uitzendingsrede, die Jezus tot de tweeënzeventig houdt (10:2-16), krijgt (de leerling en) de lezer een reden - met een beeld - te horen: de oogst is groot, er zijn evenwel te weinig werkers (10:2). Een dergelijke verklaring wordt hier niet gegeven. Berkelbach van der Sprenkel meent dat Jezus' tocht door Galilea afgelopen is, en dat de leerlingen die nu

---

⁴⁶ Green, *The Gospel of Luke*, 356. Vgl. Wilkens, *Die Auslassung*, 193.

⁴⁷ Zie L. Grollenberg, *Mensen 'vangen'* (Lk 5,10): hen redden uit de dood, *Tijdschrift voor Theologie* 5 (1965), 330-336.

⁴⁸ Waarom kiest Jezus twaalf leerlingen op dit moment? Ik zou menen dat dat met het slot van 6:6-11 van doen heeft. De schriftgeleerden en Farizeeën, die voordien (5:17-26, 5:17-39, 6:1-5) ook al in conflict zijn met Jezus, spreken er tot elkaar over wat zij Jezus zouden doen. De lezer voelt aan, hoewel het nog vaag geformuleerd wordt, dat dat niet veel goeds betekent. Daarop brengt Jezus de nacht door om te bidden, om daardoor tot inzicht te komen hoe hij heeft te handelen. De samenroepen en verkiezing van de twaalf kan als uitkomst van dat gebed gezien worden. Het lijkt erop dat Jezus direct zijn voorzorgsmaatregelen neemt, met de bedoeling dat zijn werk direct voortgezet kan worden, als het nodig is.

⁴⁹ R.C. Tannehill, *The Narrative Unity of Luke-Acts: A Literary Interpretation. Vol 1: The Gospel according to Luke*, Philadelphia 1986, 215; Vgl. Green, *The Gospel of Luke*, 358.

⁵⁰ Je kan ook zeggen, zoals H.J. Degenhardt (*Lukas, Evangelist der Armen*, Stuttgart 1965, 62) en Radl (*Das Evangelium nach Lukas*, 578) doen dat zijn werk/zijn stem nu verveelvoudigd wordt.

voortzetten.⁵¹ Waarom zij die dan zouden moeten voortzetten, als zijn tocht (door Galilea) is afgelopen, geeft S.F.H.J. Berkelbach van der Sprenkel niet aan. Hij ziet daarbij overigens nog over het hoofd dat Jezus nog naar Betsaida gaat (9:10b), waar hij de scharen het evangelie verkondigt en zieken geneest. F. Bovon beweert dat Lucas een in het leven van Jezus verankerde heidenzending nodig heeft, maar hij maakt niet duidelijk waarom.⁵²

In het Lucasevangelie zagen we diverse malen van een genezing een missionerende beweging uitgaan. Dat gebeurde na de uitdrijving van de onreine geest (4:31-36) in 4:37 ('er ging een bericht (*êchos*) van hem naar alle plaatsen in de omtrek') als ook na reiniging van de melaatse (5:12-14) in 5:15 ('het woord (*logos*) over hem ging verder ...'). We zien hetzelfde na de opstanding van de zoon van de weduwe (7:11-16) in 7:17 ('En dit woord (*logos*) ging uit in geheel Judea over hem en in heel de omtrek'). De *êchos/logos* brengt vervolgens weer mensen naar Jezus toe (zie 4:40v.; 5:15 en 7:21v.) die door hem worden genezen en aan wie hij het evangelie brengt. Na de uitdrijving van de onreine geesten begint de ex-bezetene zelf door heel de stad te verkondigen alwat Jezus hem gedaan had (8:26-39). Na de opstanding van hun dochter krijgen de ouders echter de opdracht om tegen niemand iets te zeggen over het gebeurde (8:40-56). Dat heeft tot gevolg dat de gebeurtenis ook geen verdere bekendheid krijgt, die er vervolgens toe zou kunnen leiden dat er mensen naar Jezus toe komen om hem te horen en van ziekten genezen te worden. In plaats daarvan stuurt Jezus nu zijn leerlingen weg, voorzien van kracht (*dunamis*) en gezag (*exousia*), om mensen het koningschap van god te verkondigen en zieken te genezen. Hij mag de ouders dan verbieden om over het gebeurde te spreken, waardoor anderen niet door de boodschap bereikt worden. Het is daarom, dunkt me, dat hij de leerlingen erop uitstuurt.

NICO RIEMERSMA

Nico Riemersma, predikant (PKN) in Den Haag,
werkt aan een proefschrift over dodenopwekkingen
in het Lucasevangelie in relatie tot 1 Koningen 17,
Thorbeckelaan 250, 2564 BW Den Haag (NL)
E-mail: n.riemersma@planet.nl

Abstract: The Mission of the Twelve. Context, Unity, and Structure of Luke 9,1-10a

Jesus is permanently travelling from town to town and from village to village according to his mission to proclaim the gospel of the kingdom of God (4,43). He does so in company of his disciples and a few women. At the end of the Galilee section (5,1-9,50) the reader of the gospel will notice a change. Then Jesus sends his twelve disciples to proclaim the kingdom of God and to heal the sick. It is a temporary situation. Finally, after the return of the twelve, once again Jesus speaks with the crowds and heals the sick. This brings us to the central question of this paper: the reason of the interlude of Jesus' proclamation of the gospel through the twelve. Of vital importance for our understanding is the place of this pericope in the context. Many scholars hold 9,1v. to be the start of a new unity (9,1-50). In my opinion Luke 9,1-10a is the close of 8,40-9,10a. The place from where the twelve go out (*exerchomenoi*) (9,6), is the house of Jairus where Jesus entered (8,51) and where he calls the twelve together (9,1). During the mission of his disciples Jesus is still in the house of Jairus; he just leaves this house to go to Bethsaida. So Jesus is doing to what he exhorts his disciples to do (9,4): to go into a house (8,51), to stay there and to go from there (9,10b). That is why he cannot go to other places and continue his mission, because he has to stay here. He forbids the parents to speak about what has happened. As a result other people cannot be reached. That is the reason why he sends his twelve disciples to them.

Samenvatting: De uitzending van de twaalf. Context, eenheid en structuur van Lucas 9,1-10a

De lezer van het Lucasevangelie ziet dat Jezus voortdurend op reis is van stad tot stad en van dorp tot dorp, overeenkomstig zijn zending om het evangelie van het koningschap van God te verkondigen (4,43). Hij doet dat in gezelschap van zijn leerlingen en een aantal vrouwen. Aan het eind van het Galilea-deel (5,1-9,50) doet zich daarin een wijziging voor. Dan zendt Jezus namelijk zijn twaalf leerlingen uit om het koningschap van God te verkondigen en genezingen te verrichten (9,1-10a). Dat het een tijdelijke zaak is, blijkt uit het feit dat Jezus na de terugkeer van de twaalf met scharen spreekt over het koningschap van God en hen die genezing nodig hebben, gezond maakt (9,11). Dat brengt mij bij de centrale vraag van dit artikel: de reden

⁵¹ Berkelbach van der Sprenkel, *Het evangelie van Lukas*, 158.

⁵² Bovon, *Das Evangelium nach Lukas*, 455.

van de onderbreking van Jezus' verkondiging door de twaalven. Essentieel in dit verband is de plaats van deze perikoop in de context. Een groot aantal geleerden houden 9,1v. voor het begin van een nieuwe eenheid (9,1-50). Mijns inziens vormt 9,1-10a het slot van 8,40-9,10a. De plaats, van waaruit de leerlingen uitgaan (*exerchomenoi*)(9,6) is het huis van Jäirus, waar Jezus binnen is gegaan (8,51) en waarin hij de twaalven heeft samengeroepen. Gedurende de uitzending van zijn leerlingen verblijft Jezus in het huis van Jäirus. Hij verlaat het huis pas, als hij naar Betsäida gaat. Jezus doet waartoe hij zijn leerlingen oproept: een huis binnengaan (8,51), er (ver)blijven en vandaaruit uitgaan (9,10b). Dat is dan ook de reden waarom hij zelf zijn zendinggreis niet voortzet: hij blijft hier. En dat is dan ook de reden waarom hij zijn leerlingen uitzendt. Zij zetten zijn werk tijdelijk voort, totdat hij daartoe zelf weer in staat is.

Een versie van dit artikel met minder noten is verschenen in: *Collationes* 41,1 (2011), 103-116.